

omaisena esimerkkinä Vietnamin sota ja amerikkalainen yleinen mielipide), erilaiset valtion sisäiset intressiryhmät (esimerkiksi etniset kuten juutalaiset Yhdysvalloissa) ja varsin merkittävänä tekijänä sotilaallis-teollinen liittoutuma. Viimeksi mainitun todetaan vaikuttavan myös Neuvostoliitossa, kaiketiikin oikeaan osuun. Ray arvelee jopa Hrushtshevin syrjäyttämisen tapahtuneen liittoutuman toimesta seurauksena hänen epäonnistuneesta Kuuban ohjuseikkailustaan (s. 102). Tärkeinä valtion sisäisinä kansainväliseen politiikkaan vaikuttavina toimijoina Ray käsittelee myös diplomaatteja ja poliittisia johtajia. Tässä yhteydessä hän ei kuitenkaan allekirjoita näkemystä, jonka mukaan yksittäiset suuret johtajat, edes Hitler, vaikuttaisivat merkittävästi maailmanpolitiikkaan.

Tärkeimpinä kansainvälisen politiikan toimijoina ovat kuitenkin valtiot, vaikkakin niiden merkitys on jossakin määrin vähentynyt (tuonnempina mainittavien ylikansallisten toimijoiden ansiosta). Aluksi Ray käsittelee modernin valtion historiaa, jonka lähtökohtana pidetään Westfalenin rauhaa 1648. Luontevasti tarkastelu siirtyy valtiolliseen voimaan (power), kuten kunnan realistisen koulukunnan edustajalta sopii odottaakin.

Kapasiteettianalyysi on aika ajoin ollut varsin suosittua kansainvälisen politiikan tutkijoiden keskuudessa. Analyysin tarkoituksena on ollut kehittää kullekin valtiolle sen kapasiteettia (capability) tai voimaa (power) osoittava numeerinen indeksi. Lopullisena tarkoituksena on tietenkin ollut valtioiden keskinäinen vertailu. Tällaiset kansainvälisen politiikan realistisen koulukunnan piirissä esitetyt valtioiden tunnusluvut kiinnostavat arvatavasti myös kyseisten valtioiden poliittista johtoa, ainakin 'kansallisen turvallisuuden' nimissä.

Ongelma tällaisissa indekseissä vain on niiden laske-
misperusteissa. Jotkut voiman elementit näyttävät hyvinkin helpoilta numeeristaa, varsinkin sotilaallinen isku/puolustusvoima tai kansantalouden suorituskyky (teollisuusmaiden kohdalla). Eräille elementeille sen sijaan on hyvin vaikea yleisesti hyväksytyjen kriteerien pohjalta antaa numeerista arvoa, esimerkiksi kansanluonne, kulttuuri, maantieteellinen sijainti. Yhtenä ongelmana on sitä paitsi päättää, mitkä elementit on otettava mukaan kansallista voimaa laskettaessa.

Ray ei ole halunnut jäädä tässä 'pekkaa pahemmaksi', vaan on kehittänyt oman indeksin kansallisen voiman osoittamiseksi. Hän kuitenkin tunnustaa em. vaikeudet eikä kurkota kuuta taivaalta vaan nimittää tunnuslukuun 'yksinkertaiseksi voimaindeksiksi'. indeksi koostuu kolmesta dimensiosta: demografisesta, teollisesta ja sotilaallisesta. Ensimmäisen mittarina on valtion väkiluku. Teollista dimensiota kuvaa kolme mittaria: urbaaniväestön lukumäärä (yli 20 000 asukkaan kaupungeissa), te-
räksentuotanto ja energiankulutus (hiilikvivalenttitonia). Sotilaallista dimensiota kuvaavat toisaalta sotilas-
henkilöstön määrä ja toisaalta sotilasmenot. indeksi koostuu täten kuudesta mittarista, joille kullekin annetaan vie-

James Lee Ray: **Global Politics**. (3. ed.) Houghton Mifflin Company, Boston 1986. xv + 525 s.

James Lee Rayn teos *Global Politics* on tarkoitettu yliopistolliseksi perusoppikirjaksi kansainväliseen politiikkaan, lähinnä toisen maailmansodan jälkeiseltä aikakaudelta. Painotus on, kuten teoksen nimikin osoittaa, suurvaltasuhteissa. Käsillä oleva painos on kolmas (1. painos 1978), ja se on tekijän mukaan (s. xiii) edeltäjiään parempi!

Ray lähtee siitä, vaikkakin rivien välistä, että kansainvälisen politiikan tieteenalana loivat amerikkalaiset ensimmäisessä maailmansodassa saamiensa kokemusten innoittamina (s. 14). Totuus ei kuitenkaan liene aivan näin yksiselitteinen eikä etnosentrinen, vaikkakin juuri noihin aikoihin kansainvälisen politiikan tutkimus alkoi nousta voimakkaasti esille juuri Yhdysvalloissa. Tämä näkyi muun muassa alan yliopistollisten oppitulojen perustamisena.

Käsiteltäessä kansainvälistä politiikkaa kokonaisuutena on esille tuotava myös siinä vaikuttavat toimijat. Ray ottaa esille ensiksi valtion sisällä esiintyviä toimijoita. Tarkastelun kohteeksi tulevat yleinen mielipide (josta yksin-

lä oma painokerroin ja joka kerroin sitä paitsi vaihtelee ajanjaksosta toiseen.

Vertailun vuoksi Ray laski kyseisen indeksin 5—8 valtion kohdalta (ajanjaksosta riippuen) 5-vuotisivälein vuosisadan alusta vuoteen 1975. Yhdysvallat oli maailman voimakkain valtio suurimman osan tästä ajasta. Neuvostoliitto ohitti kuitenkin sen hetkellisesti 1930-luvun lopulla ja uudelleen 1975. Kiinan indeksiarvot ovat olleet viimeisen 20 vuoden ajan yllättävän lähellä näitä kahta suurvaltaa. Selitys tälle löytyy helposti indeksin laskentaperusteista. Muutenkaan Rayn indeksi ei vaikuta kovin luotettavalta, mutta puolustukseksi todettakoon, että sehän on vain 'yksinkertainen'.

Valtiota nuorempina toimijoina kansainvälisessä politiikassa Ray tarkastelee seuraavaksi ylikansallisia tekijöitä. Näistä osa on valtioiden keskinäisiä yhteenliittymiä, lähinnä poliittisella ja sotilaallisella alalla, ollen joko regionaalaisia tai universaaleja. Käsitellyksi tulevat niin teollisuusmaiden kuin kehitysmaidenkin taloudellinen integraatio, tärkeimmät sotilasliittoutumat sekä Yhdistyneet Kansakunnat. Viimeksi mainitun merkitystä tarkastellaan lähinnä Yhdysvaltain ja kehitysmaiden kannalta.

Valtiollisten liittoutumien lisäksi teoksessa esitellään eräitä muita ylikansallisia toimijoita. Tällaisina nähdään myös terroristijärjestöt. Raynkin mielestä tärkein tämän kategorian tekijä on monikansalliset yritykset. Monikansallisten merkitys taloudellisiin tunnusluvuun valtiotoimijoihin verrattuna tuodaan kyllä selkeästi esille, mutta liian vähälle huomiolle Ray jättää monikansallisten roolin kehitysmaissa, joissa nämä yritykset merkitsevät usein todellista estettä kehitykselle, kehitysmaiden talouden palveluksessa lähinnä vain teollisuusmaiden kulutustavaramarkkinoita.

Ray tuo teoksessaan selkeästi esiin sen, kuinka riippuvaisia valtiot nykyisin ovat toisistaan. Tätä riippuvuutta tarkastellaan kolmen ulottuvuuden pohjalta, ensiksikin lännen teollisuusmaiden (1. maailma) kesken, lähinnä taloudellisenä riippuvuutena, toiseksi lännen ja idän eli sosialististen maiden (2. maailma) välillä, ennen muuta sotilaallisena riippuvuutena, ja kolmanneksi pohjoisen-etelä riippuvuutena eli teollisuusmaiden ja kehitysmaiden (3. maailma) välisenä, lähinnä taloudellisenä riippuvuutena. Itä-länsi konfrontaatiossa Ray keskittää huomion suurvaltain ydinvarustelukierteeseen. Sen mielettömyys tunnustetaan, mutta ulospääsykin nähdään lähes toivottomana. Reaganin avaruuspuolustusaloite SDI ('tähtien sota') tulee samalla perusteellisesti käsitellyksi. Ray tuntuu kallistuvan sille kannalle, että Reagan käyttää SDI:ta lopulta vain neuvotteluvaltina strategisista aseista käytävissä neuvotteluissa (ss. 302—303). Nimenomaan tässä itä-länsi tarkastelussa odotti käsiteltävän myös détentehitystä ja sen huipentumaa ETYK-prosessia. Raylta se on kuitenkin jäänyt vaille minkäänlaista mainintaa. Ehkä sillä ei amerikkalaisesta näkökulmasta katsottuna ole mainittavaa merkitystä, ja ehkä me suomalaiset olemme

liioitelleet sen painoarvoa.

Pohjoinen-etelä ongelmalle Ray uhraa (perustellusti) oman kappaleen. Ovathan kehityksen ongelmat olleet jo pitkään keskeisellä sijalla esim. YK:n toiminnassa. Ja näillä ongelmilla on tietyt poliittiset, aina maailmanpoliittiset heijastuksensa. Puhutaan jopa aikapommista, ellei kehitysmaiden taloudellista kehitystä saada alulle. Ray käy läpi lyhyesti YK:n piirissä 1970-luvulla hyväksytyt kansainvälisen talousjärjestelmän uudistukseen tähdänneet UKTJ-asiakirjat. Ray osuu valitettavasti oikeaan toteutukseen näiden hankkeiden epäonnistuneeseen.

Suomalainen lukija etsii teoksesta, tahtomattaankin, viittauksia Suomeen. Etsintä on kuitenkin tulokseton, tekstissä ei ole yhtään mainintaa Suomesta tai suomalaisesta henkilöstä, mutta yhtä vähälle huomiolle jäävät Ruotsi ja ruotsalaiset henkilöt. Pariissa kartassa on sen sijaan painettuna Finland. Tässä onkin aasinsilta teoksessa esiintyviin virheisiin, joita tosin ei kovin montaa löydy. Sivulla 50 esitetään Euroopan sodanjälkeinen kartta. Sen mukaan Petsamo kuuluu edelleen Suomelle! Oltiin luullut kuuluvan jo amerikkalaisen kansainvälisen politiikan tutkijan yleistietämykseen, että NATO ja Neuvostoliitto kohtaavat yhteisellä maarajalla Turkin ohella vain Norjassa. Ensimmäisen painoksen kohdalla voisi puhua lapsuksesta, mutta käsillä on jo kolmas painos. Tosin Suur-Suomesta aikanaan haaveilleet saanevat tästä hivenen lohtua. Toinen mainitsemisen arvoinen virhe teoksessa liittyy niinkään karttaan. Sivulla 327 Szczecin (Stettin) on sijoitettu Itä-Saksaan, lähelle Lübeckiä, kun oikea paikka olisi tietenkin 200 km idempänä Puolassa. Vielä tuosta Suomen osuudesta teoksessa. Löytyyhän sieltä sentään kerran tekstistäkin Finland, tosin meitä vähemmän mairittelevassa yhteydessä, osana sanasta 'Finlandization'. Rayn mielestä näet amerikkalaisten joukkojen poisvetäminen Euroopasta lisäisi Euroopan haavoittuvuutta ja 'suomettumisen' vaaraa (s. 343)!

Rayn kansainvälisen politiikan perusoppikirja epäilyksittä täyttää tehtävänsä, amerikkalaista lukijakuntaa ajatellen, mutta yleismaailmalliseksi siitä ei ole. Ehkei sitä sellaiseksi ole tarkoitettukaan. Jo yksistään teoksen lähdepohja (sinänsä laaja) on harvinaisen yksipuolinen, miltei pelkästään amerikkalaisten tutkijoiden varassa. Kaikki lähteet yhtä lukuunottamatta ovat englanninkielisiä, eikä tuo poikkeus ole mitenkään mairitteleva: Adolf Hitlerin 'Mein Kampf'!

JOUKO MATILAINEN